

MAANDBLAD

UITGEGEVEN DOOR HET NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP IN LIMBURG.

ALGEMEENE ZOMERVERGADERING te Venlo, in „Café National”, op Maandag 26 Juli 1915, om 12 uur des voormiddags.

Vertrek uit	Maastricht	9.42 u.
„	„ Sittard	10.23 u.
„	„ Roermond	11.07 u.
„	„ Heerlen	9.35 u.
„	„ Weert	10.13 u.

Agenda:

1. Opening der vergadering door den Voorzitter.
2. Voordracht van het lid C. Blankevoort, m.i. „Beschouwingen over het Steenkolengebied in Zuid-Limburg”.
3. Huishoudelijke zaken: Verkiezing van Bestuursleden, wegens periodieke aftreding; aanvulling der vacature in 't Bestuur, ontstaan door 't vertrek van den heer Klein; rekening en verantwoording over 't afgelopen jaar.

Pauze tot 3½ uur.

4. Excursie naar Steyl en Tegelen. Bezichtiging van het Museum van Natuurl. Historie in 't Missiehuis te Steyl; bezoek aan de groote rozenkwekerij van de heeren Leenders te Tegelen; geologische excursie in de omstreken van Tegelen.

Vertrek uit Tegelen in Zuidelijke richting om 8.18 uur.

Introductie van belangstellenden door de leden, vrij.

In de pauze bestaat gelegenheid in „Café National” het middagmaal te gebruiken.

Het Bestuur,
Jos. CREMERS, Voorzitter.
B. J. GILJAM, Secretaris.

Maandelijksche Vergadering op 30 Juni l.l.

Aanwezig: de heeren F. Arnoldts, C. Blankevoort, Dr. J. Beckers, Mevrouw M. Beckers-Corten, de heeren W. E. J. Claessens, Jos. Cremers, C. A. J. M. de Gier, Mevrouw M. E. Giljam, de heeren Arn. Penners, Dr. G. Romijn, H. Schmitz S. J., Sprenger, Swart, Mejuffr. H. Vliexs, de heeren Dr. A. de Wever, A. van den Camp, Dr. v. d. Meer.

Na opening der Vergadering door den Voorzitter, vertoont de heer Sprenger **Bryozoa**, afkomstig uit 'n Zeeuwsche sloot, alsmede 'n brok **Diatomee-aarde** uit Gelderland. Diatomeeën of Kiezeliëren zijn zeer laag-georganiseerde plantjes, die

echter zeer artistiek zijn samengesteld. Heel klein kunnen de grootste zelfs met 't bloote oog maar als fijne puntjes worden waargenomen. Ze leven in zee- en zoetwater. In sommige tijden van 't jaar zijn ze daarin in zeer groote hoeveelheid aanwezig. Als ze gestorven zijn, zinken de kiezelpansters naar beneden en vormen niet zelden dikke korsten. Zoo zijn er geweldige groote aardlagen ontstaan. De stad Berlijn is o.a. op 'n laag van diatomeeën gebouwd, die een dikte heeft van 20 Meter.

Dr. J. Beckers had 'n stuk **mergelblok** meegebracht, waarschijnlijk afkomstig uit Sibbe, vol talrijke mooi-gave schelpen van allerlei soort.

Jos. Cremers droeg twee levende **möeras-schildpadden** — de eene 4 jaren geleden gevonden te Eijsden-Maarland, de andere zoo pas in de buurt van Herzogenrath — over aan de Museum-commissie. (Beide diertjes huizen nu in 'n groot bassin in den Museumtuin te Maastricht).

Pater H. Schmitz S. J. had **wandelende takken** meegebracht. Deze in de tropen tehuis behorende diertjes werden enkele jaren geleden door Fransche missionarissen naar een liefhebber te Gemert gezonden. Vandaar kwamen ze terecht in Artis te Amsterdam; nu zijn ze alomt door 't land verspreid. Pater Schmitz stelt voor ook in 't Museum te Maastricht levende, wandelende takken te houden; ze zijn zeer gemakkelijk in 't leven te houden en zouden zonder twijfel eene attractie voor de bezoekers vormen.

Voor zoover spreker weet, komen levende takken niet voor in 't wild; ze zullen buiten den winter wel niet kunnen verdragen. Is de vorst niet sterk, dan zou 't echter kunnen gebeuren, dat de eieren ook buiten overwinteren.

De heer Sprenger meent vroeger wel eens van zoo'n geval gehoord te hebben.

Dr. Romijn vertoont een paar zeldzame möerasplanten uit Noord-Brabant, **Engelsche distel** en **bastaardmuur**. Hij geeft daarvan zaad aan Dr. de Wever, die 't zal uitzaaien.

Pater H. Schmitz S. J. had verleden jaar op eene excursie in 't veen te Schinveld met den heer J. Beckers en Cremers een **hommelnest** uitgegraven, waarin zich vliegenlarven bevonden.

Deze larven had hij opgekweekt. Hierbij was hem opgevallen, hoe verbazend taai 't leven dezer diertjes was. In den afgelopen winter hadden ze soms weken lang de grootste droogte weerstaan. Hij vertoont thans de vliegen, die hieruit voortgekomen waren. Opvallend was de buitengewone groote gelijkenis, welke zij vertoonden met hommels.

Hij houdt zich ook dit jaar weer voor de toezending van hommelnesten aanbevolen, omdat hij z'n

studie over de daarin voorkomende parasieten wil voortzetten.

Dr. Romijn deelt de vangst mee van de **Blood-cicade** in de buurt van Gulpen; hij zal er enkele exemplaren van afstaan aan 't Museum.

Hierna beveelt hij 't nieuw opgericht tijdschrift „Natuurgenot”, 't welk uitkomt in Amsterdam, aan in de medewerking der leden 't Nat. Hist. Gen. en verzoekt den heer Jos. Cremers daarin een artikel te willen schrijven over 't Museum en den botanischen tuin. Dit wordt toegezegd.

Jos. Cremers vermeldt de vermoedelijke aanwezigheid van **lössmannekes** in de buurt van Ja-beck. Jaren geleden, zouden ze daar, naar hij hoorde, gevonden zijn. Dit zou zeer interessant zijn, wijl ze tot nu toe alléén maar gevonden werden in de buurt van Beek, door Dr. Klein en Dr. J. Beckers.

Pater H. Schmitz S. J. verzoekt opname in 't Maandblad van 'n zeer belangrijke vondst, door hem gedaan in de buurt van Sittard (Kollenberg). Hij vond daar zoo pas eene Mirmycophiele vlieg, die tot nogtoe alléén bekend was uit Engeland. Deze **Plastophora formicarum** is dus nieuw voor de inlandsche fauna.

De heer Sprenger vertoont enkele planten, met rijpe vruchten, van eene aardbei, welke hij twee jaren geleden gevonden heeft op den St. Pietersberg.

Hij heeft ze toen overgebracht in den Museum-tuin, waar zich thans verschillende planten bevinden. De vruchten zijn wit en zeer welriekend. Hij weet niet welke aardbei 't is. De discussie hierover gevoerd tusschen hem, Dr. de Wever en anderen, lost den twijfel niet op.

Naar aanleiding hiervan ontstaat er 'n geanimeerd debat over mutatie van kleuren bij bloemen. De heer Sprenger laat ter verduidelijking verschillende vingerhoedkruiden zien, digitalis purpurea en grandiflora.

Dr. de Wever vertoont bloeiend **edelweisz**, 't welk sinds jaren al staat in den tuin van Dr. Beckers te Beek.

Ten slotte houdt de heer Sprenger 'n voordracht over **kruisingsproeven, Mendel-onderzoekingen**.

Hij is met de proeven begonnen in 1911 in den Proeftuin te Maastricht. Zijn onderzoekingsmateriaal is hoofdzakelijk salade en boonen. Hij heeft er aardige resultaten mee bereikt, zooals bleek uit 't vele materiaal, 't welk hij, ter verduidelijking van z'n voordacht had meêgebracht.

Excursie naar den St. Pietersberg op Pinkster-Maandag 1915.

Tegen half drie verzamelden de deelnemers aan de excursie zich nabij de Pieterspoort. Van hier uit begaven zij zich naar de „Grande Entrée de la Montagne St. Pierre”, zooals bedoelde ingang door Faujas St. Fond — de eerste beschrijver van den St. Pietersberg — genoemd wordt. Deze ingang ligt aan de W. zijde van den berg bij den ingang van het Jekerdal. Hij is eene groote, diepe en hooge grot, van waaruit eenige gangen in het inwendige van den berg voeren. De grot wordt door touristen weinig bezocht en is dus weinigen bekend tenzij den inwoners van Maastricht. Om deze reden was zij door den leider als uitgangspunt der excursie gekozen.

Aan den St. Pietersberg, op Nederlandsch gebied, komen twee afdelingen van de Krijtformatie voor, het Opper-senonisch krijt, en het Maastrichtsch krijt — Maastrichtien —, hetwelk door sommigen tot het Senonisch krijt gerekend wordt. Op het krijt ligt eene betrekkelijk dunne laag Oligoceen en op deze het Diluvium.

De vermelde grot is uitgehold in het Midden-Maastrichtsch krijt, en heeft haar eerste ontstaan te danken aan de exploitatie van den mergel als bouwsteen, en hare vergrooting en verhooging aan instortingen. Op ongeveer 1,50 M. boven den vloer bevindt zich eene zoogenaamde gruislaag, eene laag zonder samenhang bijna uitsluitend samengesteld uit verbrijzelde kalkschalen van zeeappels, waartusschen somwijlen verbrijzelde stekels dier dieren. Aan de buitenzijde der grot, aan de bovenzijde van den rotswand, werden aangewezen de twee voor het Maastrichtsch krijt zoo kenmerkende horizonten: twee bryozoën-lagen op een afstand van vier M. boven elkander gelegen. De onderste bryozoën-laag met de daaronder gelegen harde bank, vormt de zoldering der gangen binnen den berg en is tevens de grens tusschen de middelste en de bovenste afdeling van het Maastr. krijt. Het oligoceen-zand is nabij de grot slechts op een moeilijk toegankelijke plaats zichtbaar.

Alsnu werd langs een smal en steil paadje de hoogte beklommen om zoo op het plateau van den berg te geraken.

De St. Pietersberg is een gedeelte van het Hoofdterras, d. i. van de diluviale Rijn-Maasdelta. Vanaf de plaats waar men stond, had men een heerlijk uitzicht over het Jekerdal. Wendden het oog naar het W., dan kon men aan de andere zijde van het Jekerdal de voortzetting van het Hoofdterras tot ver in België vervolgen. In het N.W. waren aan den horizon de hoogten van de Kempen zichtbaar, die insgelijks tot het Hoofdterras behooren. Naar het O. gleed de blik over het hier slechts even zichtbare Maasdal heen en vond aan de andere zijde van het Maasdal de oostelijke voortzetting van het Hoofdterras in de hoogten van Keer, St. Geertruid en Ekkelrade. Naar het Zuiden was het uitzicht door boomen niet vrij. Doch later kon in de verte op eene andere plaats getoond worden de steilrand van het plateau van Herve, dat de Rijn-Maasdelta ten Z. begrensd.

De St. Pietersberg is een smalle rug van het plateau, begrensd door het Jekerdal ten W. en het Maasdal ten O. en men stond nabij het N. uiteinde van den rug. Daar moest dus het afdrijven van de löss en zelfs van het grind door het hemelwater aanmerkelijk zijn geweest. En werkelijk was ter plaatse de löss geheel van het plateau verdwenen en betrad men de grintlaag. Later zag men, zuidwaarts gaande, de löss weer verschijnen en steeds in dikte toenemen.

De hellingen langs beide dalwanden van het Jekerdal zijn zacht golvend en gaan benedenwaarts geleidelijk over in den horizontalen bodem van het dal, een gevolg van het langzaam afdrijven van de löss door regenwater. Eenig grint is aldaar ook afgedreven. Doch aan de zijde van het Maasdal, waar de helling over 't algemeen geringer is, is veel meer grint op de hellingen te vinden. Dit is dan vermengd met klei, afkomstig van de löss. In de dalwanden staan op enkele plaatsen de steile krijtrotten aan den dag. De voorkant van de Grande Entrée is er een voorbeeld van. Tal-

rijke rotswanden werden later gezien aan de O.zijde, langs het Maasdal. Tegen de noordelijke punt van den St. Pietersberg en van daar langs de O.zijde van den berg tot nabij Slavante, is bewaard gebleven een gedeelte van het Midenterras. De tijd ontbrak om eene mooie ontsluiting van de löss van het Midenterras te zien. Deze ontsluiting ligt in den weg, die langs het hoog-reservoir der Waterleiding naar beneden voert. In dien weg is ook te zien het meest noordelijk voorkomen van het krijt, terwijl op korten afstand er van in de löss gevonden wordt eene dunne laag grint, bestaande uit kleine rolsteenen en kleine stukken scherpkantigen vuursteen. Op eenigen afstand daaronder blijkt de löss eenigszins gelaagd. Enkele lösskindl werden daar ook gevonden, evenals enkele verspreide rolsteenen en scherpkantige stukken vuursteen. Het genoemde grintlaagje en de gelaagde löss hellen eenigszins in noordelijke richting.

Bij deze merkwaardige löss-ontsluiting kon nog worden opgemerkt, dat het bovenste gedeelte over eene hoogte van 2 à 3 M. geheel veranderd is. Die verandering reikt juist zoover als de wortels der planten, waaruit mag afgeleid worden, dat de verandering hare oorzaak vindt in den plantengroei. Onder de veranderde laag vertoont de lösslaag op enkele plaatsen lange dunne kanalen, somwijlen vrij diep doorgaande. Enkele dier kanalen zijn hol en aan de binnenzijde bedekt met een dun laagje kalk. Andere bevatten nog de resten van de wortels van vroegere boomen.

Vanaf het N.-gedeelte van het plateau voerde de weg zuidwaarts en ontmoette men al spoedig op korten afstand ter linkerzijde van den weg eene dier merkwaardige kegelvormige uithollingen, die zoo talrijk op den St. Pietersberg voorkomen. Zij ontstaan door instortingen van aard- of orgelpijpen, zooals nader kon aangetoond worden. Die trechters bevatten somwijlen zeldzame planten van den St. Pietersberg. De genoemde instorting heeft eene doorsnede van ruim 20 M. bij eene diepte van ruim 8 M. Op eenigen afstand kon men nog twee andere trechters waarnemen, en later werden langs den weg nog meerdere aangetroffen, sommige zeer diep en geheel begroeid.

Nabij de hoeve Zonnenberg bereikte men den westelijken dalwand van de Maas. Van hier uit had men een prachtig uitzicht over het Maasdal en kon getoond worden het gedeelte midenterras, reeds boven vermeld. Hoewel de steilwanden tusschen het Midenterras en het Hoofdterras afgevlakt zijn door afdrijven van löss, zoodat de overgangen meer vloeiend en geleidelijk zijn, kon men toch in het landschap de afscheidingen in 't algemeen waarnemen, op enkele plaatsen zelfs zeer duidelijk. De kerk van St. Pieter ligt op het Midenterras. Aan de andere zijde der Maas liggen de kerken van Heer en van Gronsveld, welke van hieruit zichtbaar zijn juist op den rand van het Midenterras aan de O.-zijde der Maas. Tusschen beide resten van het Midenterras strekt zich het lagere vlakke Maasdal uit, d.i. het Laagterras.

Even voor Slavante bereikte men de krijtrotsen, die van hier zuidwaarts tot ver over de Belgische grens den westelijken dalwand van de Maasvallei vormen.

In een klein boschje, thans afgekapt, ontwaarde men een gat in den grond, ontstaan door eene instorting van een der onderaardsehe gangen. Op den bodem van dit gat en tegen de wanden — ge-

lukkig moeilijk te bereiken — groeiden eenige exemplaren van den vrij zeldzaam voorkomenden varen: *Polystichum aculeatum*. Deze vindplaats is door Dumoulin — *Guide du botaniste* — aangegeven en sinds 1868 heeft de plant zich daar staande gehouden.

Een weinig verder was op een drietal plaatsen, zichtbaar de invloed van den plantengroei op den onderliggenden mergel. De wortels der planten dringen door in de smalle spleten van den mergel en ontijzeren hem, zoodat hij daar van geel, wit wordt. De afstervende en verrottende planten laten aan de oppervlakte van den mergel de opgenomen ijzerverbindingen achter, die zich met de daar aanwezige klei tot een bruine laag vermengen.

Toen bereikte men het Chalet. Daar werd gerust. 't Was ook zoo warm.

(Wordt vervolgd).

Museum-tuin.

In den Museumtuin is eene vermoedelijke kruising ontstaan tusschen *Digitalis grandiflora* × *Dig. purpurea*.

'k Wil gaarne zaad der F1 generatie afstaan aan belangstellenden, indien dit ontstaat (?).

De F1 plant werd waarschijnlijk bestoven met eigen stuifmeel en met stuifmeel van *Digitalis grandiflora*.

De bastaard is zalnkleurig rood met diep-ingesneden bloemen, het blad houdt het midden tusschen dat van *Dig. grandiflora* en van *Dig. purpurea*.

Desverlangend stellen we 'n weinig zaad van doelbewuste kruising, *D. purp.* × *D. grandiflora*, ter beschikking.

* * *

In 1914 vond ik, in 't broek te Spaubeek, een *Coronaria Flos cuculi alba*. De bloemen werden in dat jaar met eigen stuifmeel bevrucht en haar zaad werd uitgestrooid.

Weér ontstonden daaruit witte koekoeksbloemen; wij hebben dus met een constant type te doen en kunnen haar feitelijk als soort beschouwen.

* * *

Een zelfde resultaat verkreeg ik met 'n witte aardbei, gevonden op den St. Pietersberg. (Zie verslag maandel. vergadering in dit nummer).

Ze stond daar tusschen *Fragaria vesca* (rood). De vruchten weken, behalve in kleur en grootte, ook in geur af. De middellijn der vruchten bedraagt tot 2½ c.M.; geur en smaak zijn buitengewoon aromatisch.

Na zelfbestuiving, kreeg ik weer planten, die in niets van de moederplant afweken.

Ik wil er hier op wijzen, dat de plant waard is, in particuliere tuinen aangekweekt te worden.

Immers ze munt uit door enorme vruchtbaarheid en zeer lekkeren smaak.

Met genoegen sta ik daarom planten af, tegen vergoeding van porto.

* * *

Voorts werden er in den Museumtuin enkele planten van *Centranthus ruber* D. C., afkomstig van 'n muur te Margraten, geplant.

De zaden, welke hiervan op den grond vielen,

ontkiemden en leverden individuen, waarvan 'n gedeelte rood, 'n ander gedeelte wit bloeit.

Op de ouderplant ziet men, naast de talrijke roode bloemen, ook enkele witte.

't Komt mij voor, dat de witte planten ontstaan zijn uit zaad van de roode bloemen en dat de ouderplant waarschijnlijk een bastaard is tusschen roode en witte soort.

We hebben plan zulks, dit jaar, nader te onderzoeken.

Zaad hiervan is ook alweer verkrijgbaar.

SPRENGER.

Zwerfblokken.

Op de Maandelijksche Vergadering, den 2den Pinksterdag l.l. gehouden te Maastricht, werd er o.a. gesproken over 't voorkomen van Zwerfblokken in Limburg.

Toen is de idee geopperd, om naar deze Zwerfblokken 'n nader onderzoek in te stellen.

Deze idee willen we nogmaals herhalen en ze in de belangstelling onzer leden aanbevelen.

Hoe dan moeten we gegevens over Limburgsche Zwerfblokken verzamelen?

Al wie 'n Zwerfblok weet liggen, gelieve ons: 1o. de juiste ligplaats aan te geven; 2o. zich de moeite te geven 't blok te meten; 3o. er, zoo mogelijk, 'n stuk van af te kappen en aan ons dat fragment op te sturen.

Ligplaats, grootte en steensoort der verschillende Zwerfblokken zullen we dan in 't Maandblad publiceren, hunne fragmenten 'n plaats geven in 't Museum.

Bestaat er mogelijkheid om ook opgave te doen van de grondsoort, waarin of waarop de blokken gelegen zijn, dan houden we ons daarvoor ten zeerste aanbevolen.

Jos. CREMERS.

Heugelijk nieuws.

Op diezelfde Vergadering te Maastricht, gaf de heer M. Ver Straeten inlichtingen, omtrent natuurmonumenten in de buurt van Weert.

Snel-handelend moest er, zoo betoogde hij, worden opgetreden, als men menige zeldzame plant daar tegen uitroeijing wilde behoeden.

De heer Mr. Haex stelde toen voor het benodigde geld bijeen te brengen, door 'n soort collecte onder de leden te houden.

Mr. van Oppen meende, dat 't beter zou zijn, om op eene volgende vergadering 't vormen van een fonds, tot aankoop van natuurmonumenten, nader te bespreken.

En aldus werd besloten.

Maar de heer Ver Straeten kreeg opdracht — en hij nam ze welwillend op zich — om intusschen stappen te doen, welke bedoelde terreinen in 't bezit zouden doen komen van 't Natuur-Hist. Genootschap.

Juist bij 't ter perse gaan van dit Maandblad zendt hij ons volgend bericht:

„Met de hulp van mijn ambtgenoot Custers en van pastoor Munnecom, te Ell, is 't mij gelukt voor de Natuurhistorische Vereeniging in handen te krijgen, het eenige mij nog (van de 7!) bekende terrein, waar *Spiranthes aestivalis* groeit.

't Perceel behoort toe aan de gemeente en was

in stukken verpacht aan verschillende boeren voor 15 jaren.

Die pacht van 't bedoelde stuk heb ik voor de Vereeniging overgenomen, ruim 2 H. A. voor f 2.40 per jaar.

De pacht duurt nog 7 of 8 jaar. Intusschen kan gezorgd worden, dat de Vereeniging het in eigendom verkrijgt.

Eindelijk dus een resultaat in die richting!”

Inderdaad 'n resultaat! en 'n mooi resultaat, waarvoor we den heer Ver Straeten en den heeren, die hem behulpzaam waren, hartelijk dank zeggen.

HET BESTUUR.

Hemerocallis fulva.

(Bruine Daglie.)

Dat vreemde planten wel 'ns verzild raken in streken, waar men ze allerminst zou verwachten, is genoegzaam bekend. Onze Limburgsche botanici hebben, op dit gebied, in de laatste jaren, heel wat „vluchtelingen” ontdekt.

Maar de *Hemerocallis fulva*, de bruine daglie, 'n sierplant uit de Zuidelijke Alpen, hadden ze, voor zoo ver 'k weet, toch nog niet als „vluchtelingen” in Limburg gevonden.

Toch komt ze er als dusdanig voor.

En wel in de buurt van den Roermolen te Jabeek. Daar staat ze in vrij groote hoeveelheid.

Denkelijk is 'ns 'n wortelstok komen afdrijven met 't water der Roode beek, is in 't moeras toen terecht gekomen en heeft 't der plant mogelijk gemaakt zich langs vegetatieven weg te vermeerderen.

J. C.

Eene Moerasschildpad.

In de week vóór Pinksteren ving een inwoner van Schinveld in de buurt van Herzogenrath eene Moeras- of Zoetwaterschildpad.

't Beestje zat zich in de zon te koesteren, vlak bij de Limburgsche grenzen, n.l. tusschen Hanrath en Nivelstein. Waarschijnlijk heeft 't gehuisd in 't riviertje de Worms. Welwillend werd 't mij door den vinder afgestaan.

Door de goede zorgen van den Heer H. de Wever is 't Museum te Maastricht in 't bezit gekomen van 'n groot bassin. We hebben daarin en de Moerasschildpad, in 1911 gevonden nabij Maarland (Eijsden), en ook dit exemplaar ondergebracht.

JOS. CREMERS.

Vuursalamander en Vroedmeesterpad.

Volgens een geloofwaardig bericht uit Noorbeek, komt ook daar de Vuursalamander voor. Tevens huist hij in de vijvers van Rolduc.

Dr. de Wever zag, begin Mei, twee Vroedmeesterpades in een broeibak te Arensgenhout.

Zelf zagen we, einde April en begin Juli, eene Vroedmeesterpad te Bingelrade. J. C.

Officieel.

Nieuwe leden Natuur-Hist. Genootschap: Dr. J. H. VERNHOUT, Leiden; Mr. DU CELLIEE-MULLER, St. Lambertuslaan 16, Maastricht; Dr. C. WILLEMSE, Arts, Pannderden; Dr. J. S. J. M. VAN LEENT, Heerlen.